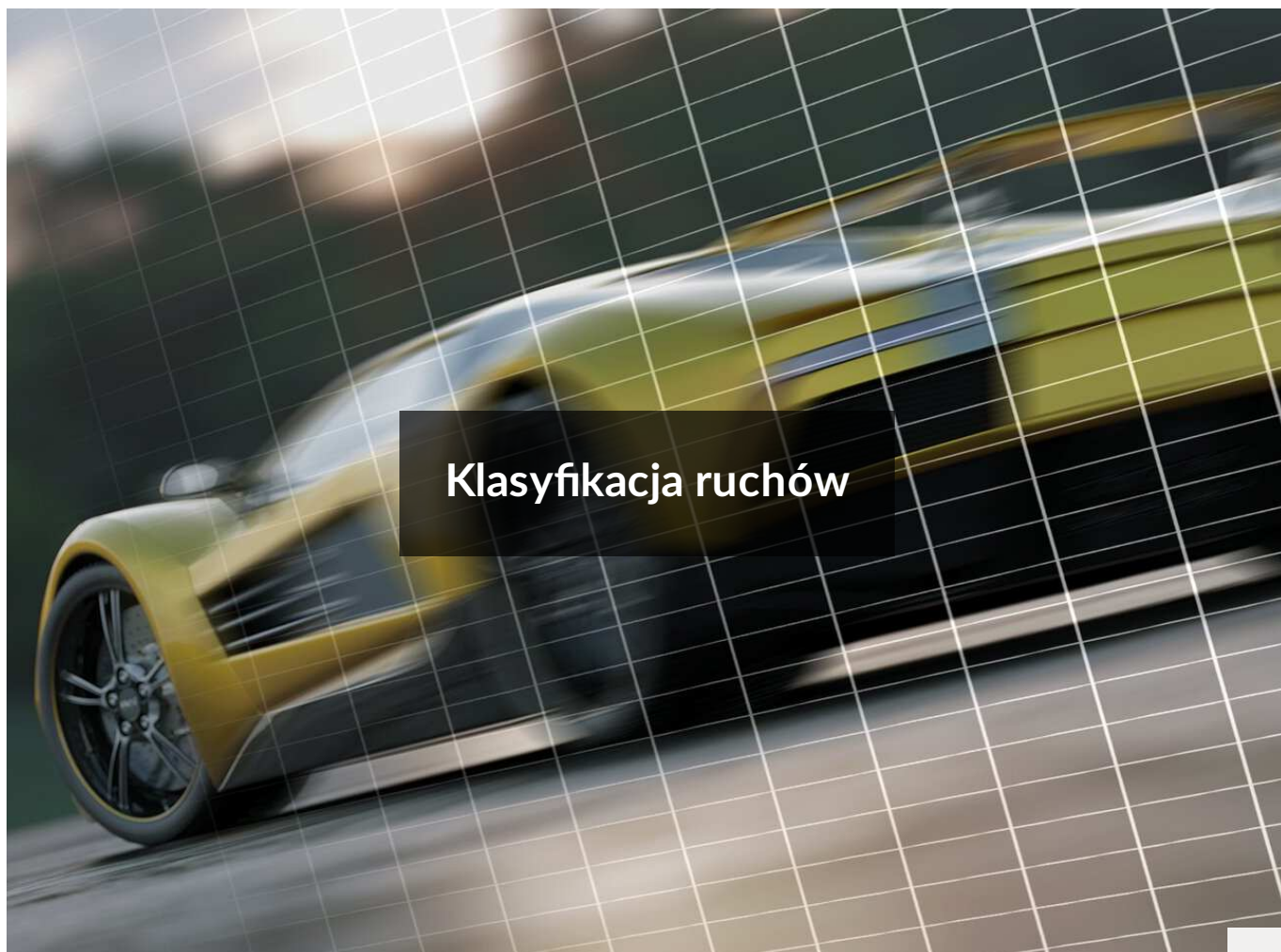

Klasyfikacja ruchów

To jest kapsułka ćwiczebna.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli/mapa pojęć](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Czy to nie ciekawe?

Z ruchem spotykasz się na co dzień. Jest powszechnym zjawiskiem w przyrodzie. Opis ruchu zależy od wyboru układu odniesienia, względem którego obserwujesz ruch. Z układem odniesienia związany jest układ współrzędnych, co pozwala na pełny - matematyczny - opis ruchu. Po ustaleniu układu współrzędnych możesz opisać, jak zmieniają się w czasie wielkości fizyczne stosowane do opisu ruchu, czyli położenie, prędkość i przyspieszenie poruszającego się ciała, oraz określić tor ruchu.

Klasyfikacja ruchów, przedstawiona w tym e-materiale, ogranicza się do ruchów prostoliniowych: jednostajnego i jednostajnie zmiennego oraz ruchu jednostajnego po okręgu.

Twoje cele

W tym e-materiale:

- poznasz kryteria klasyfikacji ruchów;
- zrozumiesz, w jaki sposób można wykorzystać mapę pojęciową do klasyfikacji ruchów;
- zastosujesz mapę pojęciową do opisu ruchów prostoliniowych: jednostajnego i jednostajnie zmiennego oraz ruchu jednostajnego po okręgu;
- nauczysz się rozróżniać ruchy prostoliniowe: jednostajne i jednostajnie zmiennie (przyspieszone i opóźnione) na podstawie analizy wykresów zależności prędkości i drogi od czasu.

Przeczytaj

Warto przeczytać

Ruchy można podzielić ze względu na: kształt toru oraz zależność prędkości od czasu.

Tor ruchu to linia, po której porusza się ciało. Wyróżnia się **ruchy prostoliniowe** i **krzywoliniowe**. Przykładem ruchu krzywoliniowego jest ruch po okręgu.

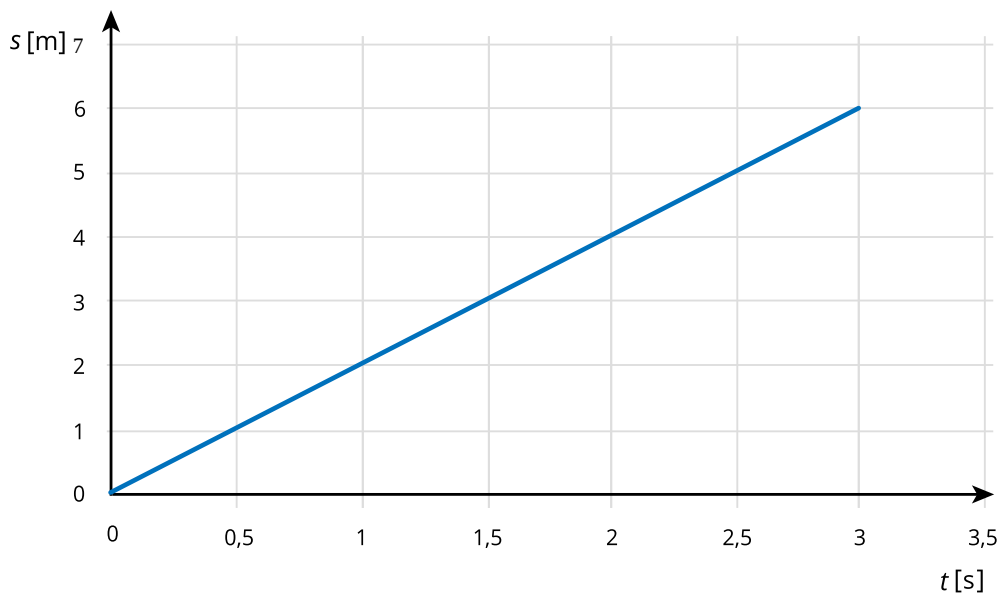
Ze względu na sposób zmiany prędkości w czasie wyróżnia się: **ruchy jednostajne** i **zmienne**. Szczególnym przypadkiem ruchu zmiennego jest **ruch jednostajnie zmienny**, czyli taki, w którym przyspieszenie jest stałe.

Ruch jednostajny prostoliniowy to ruch po linii prostej ze stałą prędkością, czyli ruch, w którym wektor prędkości jest stały - ma stałą wartość i kierunek (a więc także zwrot).

Wykresem zależności drogi od czasu $s(t)$ w ruchu jednostajnym prostoliniowym jest linia prosta, opisana równaniem

$$s = vt$$

gdzie t to czas, w którym została przebyta droga s , v - wartość prędkości, z założenia stała.

Rys. 1. Wykres zależności drogi od czasu dla ciała poruszającego się ruchem jednostajnym prostoliniowym z prędkością o wartości $v = 2\frac{\text{m}}{\text{s}}$

Ruch zmienny to ruch, w którym zmienia się prędkość. Może to być zmiana wartości prędkości lub jej kierunku. Przy zachowanym kierunku może się zmieniać zwrot prędkości; ta zmiana musi odbywać się wskutek zmiany wartości prędkości.

Ruch jednostajnie zmienny prostoliniowy to ruch po linii prostej, w którym przyspieszenie jest stałe (ma stałą wartość, kierunek i zwrot). Wektor przyspieszenia leży wtedy na prostej, po której porusza się ciało.

Zależność wartości prędkości od czasu w ruchu jednostajnie zmiennym opisuje równanie

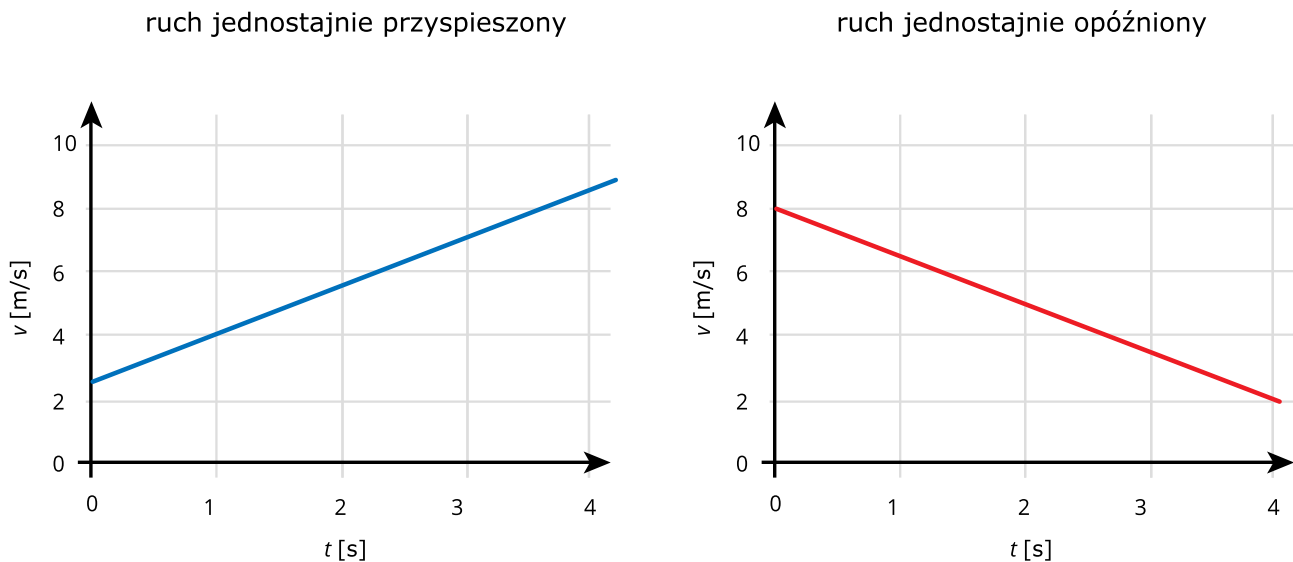
$$v = v_0 + at,$$

gdzie v_0 – początkowa wartość prędkości, a – wartość przyspieszenia, t – odcinek czasu, w którym wartość prędkości zmienia się od v_0 do v .

Ruchy jednostajnie zmiennie dzielimy na: ruchy jednostajnie przyspieszone (wartość prędkości jednostajnie rośnie) i ruchy jednostajnie opóźnione (wartość prędkości jednostajnie maleje).

Ponieważ wartość przyspieszenia, czyli długość wektora przyspieszenia, jest liczbą nieujemną (a w ruchu niejednostajnym - dodatnią), do obliczenia wartości prędkości w ruchu jednostajnie opóźnionym stosuje się zależność

$$v = v_0 - at.$$

Rys. 2. Przykładowe wykresy zależności wartości prędkości od czasu w ruchu jednostajnie zmiennym

Zależność drogi s od czasu w ruchu jednostajnie zmiennym jest opisana funkcją kwadratową:

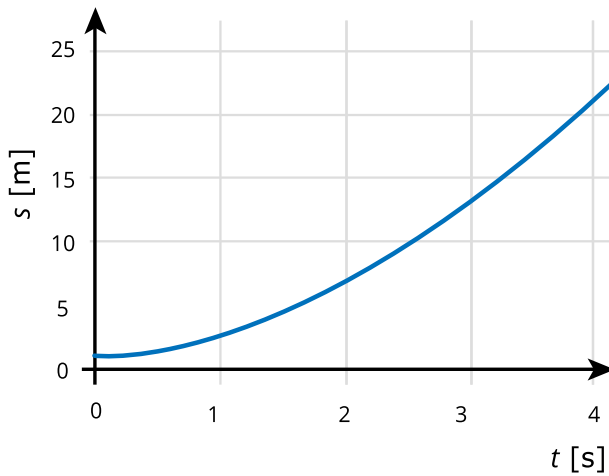
$$s = s_0 + v_0t + \frac{at^2}{2}$$

gdzie s_0 - droga w chwili $t = 0$, v_0 - początkowa wartość prędkości, a - wartość przyspieszenia, t - czas przebycia drogi s .

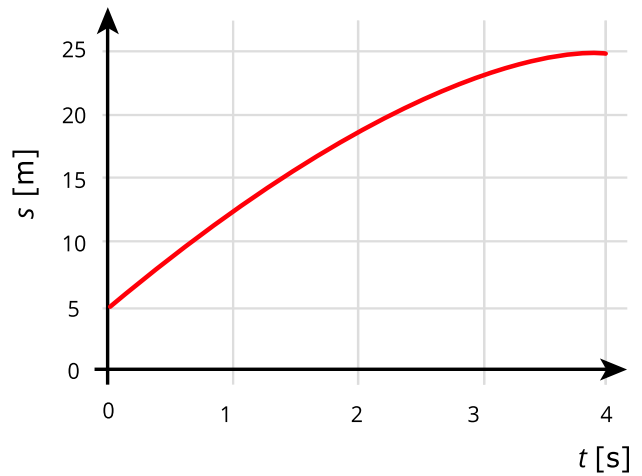
Do obliczania drogi w ruchu jednostajnie opóźnionym stosuje się zależność:

$$s = s_0 + v_0t - \frac{at^2}{2}$$

ruch jednostajnie przyspieszony

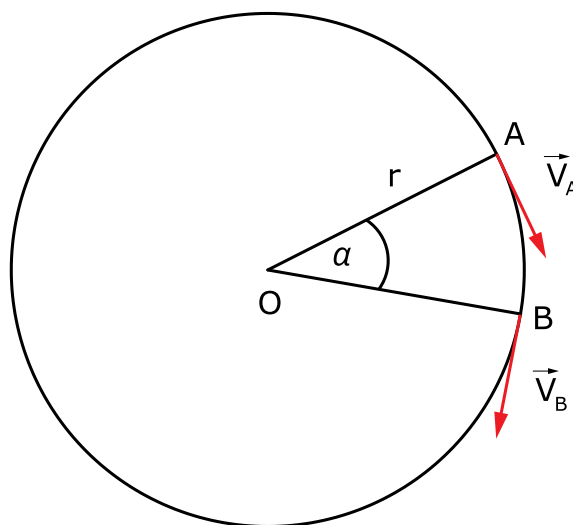
ruch jednostajnie opóźniony

Rys. 3. Wykresem zależności drogi od czasu w ruchu jednostajnie zmiennym jest parabola

Ruch jednostajny po okręgu to taki ruch, w którym torem jest okrąg, a wartość prędkości jest stała.

W ruchu tym występuje przyspieszenie dośrodkowe, związane ze zmianą kierunku wektora prędkości.

Rys. 4. W ruchu jednostajnym po okręgu wartość prędkości jest stała, ale wektor prędkości ciągle zmienia kierunek (jest styczny do okręgu, czyli prostopadły do promienia)

Słowniczek

układ odniesienia

(ang. *frame of reference*) – (co najmniej) jeden fizyczny obiekt (ciało), wyposażone w zegar i układ współrzędnych. Ruch opisujemy zawsze względem wybranego układu odniesienia.

względność ruchu

(ang. *relativity of motion*) – cecha ruchu polegająca na tym, że jego opis zależy od wyboru układu odniesienia.

przemieszczenie

(ang. *displacement*) – wektor łączący kolejne położenia poruszającego się punktu.

tor

(ang. *trajectory*) – krzywa zakreślana przez poruszające się ciało.

droga

(ang. *path length, distance*) – długość toru.

prędkość

(ang. *velocity*) – wielkość wektorowa równa stosunkowi wektora przemieszczenia $\vec{\Delta r}$ poruszającego się ciała do czasu Δt ($\Delta t \rightarrow 0$), w którym ono nastąpiło.

$$\vec{v} = \frac{\vec{\Delta r}}{\Delta t}$$

przyspieszenie

(ang. *acceleration*) – wielkość wektorowa, stosunek przyrostu wektora prędkości $\vec{\Delta v}$ poruszającego się ciała do czasu Δt ($\Delta t \rightarrow 0$), w którym nastąpiła zmiana prędkości.

$$\vec{a} = \frac{\vec{\Delta v}}{\Delta t}$$

Długość wektora przyspieszenia określa szybkość zmiany prędkości.

szybkość średnia

(ang. *average speed*) – wielkość skalarna, stosunek drogi s do czasu jej przebycia t :

$$v_{\text{sr}} = \frac{s}{t}$$

ruch jednostajny prostoliniowy

(ang. *uniform linear motion*) – ruch po linii prostej, w którym wektor prędkości jest stały (nie zmienia się jego wartość, kierunek i zwrot).

ruch jednostajnie zmienny prostoliniowy

(ang. *uniformly accelerated linear motion*) – ruch po linii prostej, w którym wektor przyspieszenia jest stały (nie zmienia się jego wartość, kierunek i zwrot).

ruch jednostajny po okręgu

(ang. *uniform circular motion*) – ruch po okręguze stałą prędkością.

Mapa myśli/mapa pojęć

Klasyfikacja ruchów

Pokaż ćwiczenia:

Polecenie 1

Obejrzyj mapę pojęciową i przypomnij sobie, czym się charakteryzuje każdy z podanych w niej ruchów. W podpowiedzi zobaczysz, jak wygląda ta sama mapa, której gałęzie zostały funkcjonalnie uporządkowane.

Polecenie 2

Polecenie 3

Polecenie 4

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

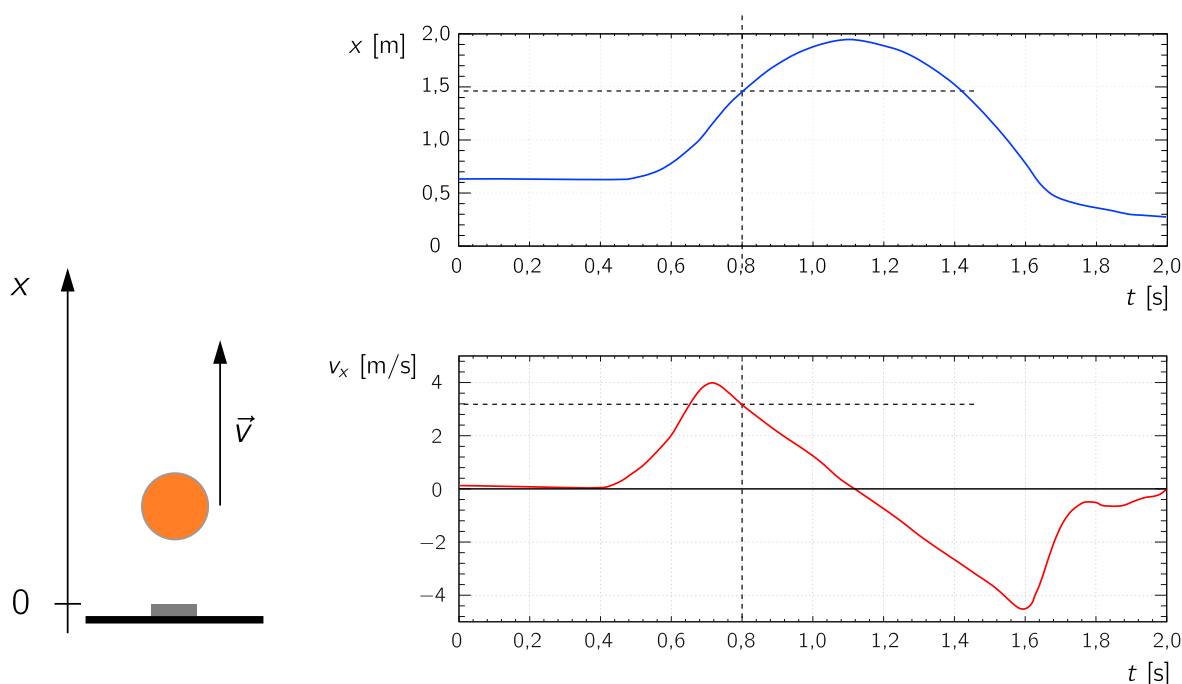

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Na rysunku poniżej zamieszczono wykresy zależności położenia i współrzędnej prędkości od czasu otrzymane podczas rejestracji ruchu wyrzuconej pionowo do góry piłki. Czujnik, umieszczony w położeniu $x = 0$, mierzył odległość piłki od miejsca wyrzutu, zarówno podczas wznoszenia się i spadania. Częstotliwość rejestracji to 20 punktów pomiarowych na sekundę. Wykres współrzędnej prędkości, obliczonej na podstawie pomiaru położenia piłki w kolejnych chwilach czasu, jest powiązany z wykresem położenia. Wskaż zdanie, które prawidłowo opisuje ruch piłki w chwili $t = 0,8$ s.

Rys. Schemat układu doświadczalnego oraz wykresy położenia i współrzędnej prędkości od czasu.

Ćwiczenie 6

Dla nauczyciela

Imię i nazwisko autora:	Elżbieta Kawecka
Przedmiot:	Fizyka
Temat zajęć:	Klasyfikacja ruchów
Grupa docelowa:	III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy
Podstawa programowa:	Cele kształcenia – wymagania ogólne I. Wykorzystanie pojęć i wielkości fizycznych do opisu zjawisk oraz wskazywanie ich przykładów w otaczającej rzeczywistości. Zakres podstawowy Treści nauczania – wymagania szczegółowe I. Wymagania przekrojowe. Uczeń: 7) wyodrębnia z tekstów, tabel, diagramów lub wykresów, rysunków schematycznych lub blokowych informacje kluczowe dla opisywanego zjawiska bądź problemu; przedstawia te informacje w różnych postaciach. 15) wyodrębnia zjawisko z kontekstu, nazywa je oraz wskazuje czynniki istotne i nieistotne dla jego przebiegu. II. Mechanika. Uczeń: 3) opisuje ruchy prostoliniowe jednostajne i jednostajnie zmienne, posługując się zależnościami położenia, wartości prędkości oraz drogi od czasu. 4) opisuje ruch jednostajny po okręgu posługując się pojęciami okresu, częstotliwości i prędkości liniowej wraz z ich jednostkami.

Kształtowane kompetencje kluczowe:	Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 2018 r: • kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, • kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, • kompetencje cyfrowe, • kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.
Cele operacyjne:	Uczeń: 1. nauczy się klasyfikować ruchy na podstawie toru ruchu oraz zmian prędkości, 2. zastosuje mapę pojęciową do połączenia kategorii ruchów z odpowiednimi parametrami ruchu, 3. nauczy się rozróżniać ruchy prostoliniowe: jednostajne i jednostajnie zmienne (przyspieszone i opóźnione) na podstawie analizy wykresów zależności prędkości i położenia od czasu.
Strategie nauczania:	Strategia concept mappingu / mind mappingu - tworzenia i wykorzystywania map pojęciowych oraz map myśli
Metody nauczania:	- pogadanka wstępna, - gra dydaktyczna, - rozwiązywanie problemów.
Formy zajęć:	Praca indywidualna i w parach
Środki dydaktyczne:	Mapa pojęciowa „Klasyfikacja ruchów”, zestaw zadań
Materiały pomocnicze:	e-materiały: „Zależność położenia ciała od czasu w ruchu jednostajnie przyspieszonym”, „Zależność wartości prędkości w funkcji czasu w ruchu jednostajnie przyspieszonym”, „Zależność drogi w funkcji czasu w ruchu jednostajnie przyspieszonym”, „Jak opisać ruch jednostajny po okręgu?”

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca:

Zaciekawienie: odwołanie do przykładów ruchów obserwowanych przez uczniów w drodze do szkoły, na zajęciach sportowych, itp.

Rozpoznanie wiedzy wyjściowej uczniów na temat ruchów prostoliniowych: jednostajnego i jednostajnie zmiennego oraz ruchu jednostajnego po okręgu.

Faza realizacyjna:

- Nauczyciel wyświetla mapę pojęciową „Klasyfikacja ruchów” i omawia zadania uczniów.

- Praca indywidualna uczniów z mapą pojęciową „Klasyfikacja ruchów” wg opisu. Uczniowie analizują mapę pojęciową i uzupełniają ją według kolejnych poleceń.

Zadania polegają na rozróżnianiu ruchów prostoliniowych (jednostajnego i jednostajnie zmiennego) oraz ruchu jednostajnego po okręgu - przez utworzenie na mapie myśli połączeń między rodzajem ruchu i odpowiednimi parametrami ruchu.

- Praca w parach: uczniowie rozwiązują zadania 3 i 4 z zestawu ćwiczeń.

Faza podsumowująca:

Uczniowie przeprowadzają dyskusję podsumowującą w oparciu o rozwiązania zadań: 2, 5 i 8 z zestawu ćwiczeń.

Praca domowa:

Uczniowie utrwalają wiedzę i umiejętności zdobyte w czasie lekcji przez rozwiązanie w domu zadań nr 1, 6, 7 z zestawu ćwiczeń.

**Wskazówki
metodyczne
opisujące
różne
zastosowania
danego
multimedium:**

Mapa pojęciowa może być samodzielnie wykorzystana przez uczniów po lekcji lub niezależnie od lekcji do przypomnienia lub powtórzenia klasyfikacji ruchów.